

Comhrá leis an Aire Stáit, Seán Kyne T.D.

Donncha Ó hÉallaithe

Idtús mhí Lúnasa chasas leis an Aire Stáit nuacheaptha, an Teachta Dála Seán Kyne, ina loifig ar Bhóthair an tSléibhe, Maigh Chuilinn agus chaitheas uair an chloig ag comhrá leis faoi féin, faoi na cúramaí atá air mar Aire Stáit agus faoin méid atá sé ag iarraidh a bhaint amach agus é i gceannas ar Roinn na Gaeltachta. Ní fear é Seán Kyne a mbíonn aon ghaisce ar bun aige. Labhraíonn sé go stuama agus le bheith féaráilte dhó freagraíonn sé ceisteanna a sheachnódh go leor polaiteoirí eile.

A Chúlra

Thosaigh mé ag caint leis faoina chúlra polaitiúil. Dúirt sé liom gur tógadh é i dteaghlach a bhí báúil le Fine Gael agus go raibh spéis aige féin sa bpolaitíocht ó bhí sé ina leaid óg. “Bhí cúlra Fine Gael ag mo athair. Chuaigh sé amach ag canbhasáil do Phádraig McCormack agus John Mannion. Bhí sé cairdiúil le John Mannion ón gClochán. Bhíodh na póstaerí crochta taobh amuigh den teach, póstaerí Garret Fitzgerald agus Alan Dukes. Bhíodh sé de nós agam féin breathnú ar cláracha polaitíochta ar an teilifís, ar nós *Today Tonight* agus *Questions and Answers*, nuair a bhí mé im dhéagóir.”

Tháinig Seán Kyne chun cinn mar pholaiteoir nuair a toghadh é ar Chomhairle Chontae na Gaillimhe sa mbliain 2004 le 864 vóta. Chruthaigh sé go maith ar an gComhairle Chontae. Sna toghcháin áitiúla i 2009 mhéadaigh a vóta go dtí 1,924 agus toghadh é ar an darna cuntas. Roghnaíodh é le seasamh d’Fhine Gael san olltoghchán i 2011 agus d’éirigh leis suíochán a fháil. Fágadh é ar na cúlbhinsí an fhad is a mhair an rialtas.

Cé go bhfuair sé a chuid bunoidreachais i Maigh Chuilinn, i scoil Gaeltachta, ní raibh a dhóthain Gaeilge ag Seán Kyne le dul ar Raidió na Gaeltachta nuair a toghadh é i dtosach ar an gComhairle Contae i 2004, laigeacht a admhaíonn sé féin. Ach faoin olltoghchán i 2011 bhí an scéal sin curtha ina cheart aige agus, cé nach bhfuil sé líofa go hiomlán fós, cloistear go minic é ar RnaG anois agus é in ann a chuid pointí a dhéanamh. Tá moladh tuillte aige as an méid sin.

Nuair a d’éirigh Dinny McGinley as mar Aire Stáit Gaeltachta dhá bhliain ó shin, shíl go leor go gceapfaí Seán Kyne ina áit os rud é go rud Gaeilge réasúnta aige faoin am sin. Ach ceapadh Joe McHugh, Teachta Dála as Dún na nGall gan mórán Gaeilge agus fágadh Seán Kyne ar na cúlbhinsí.

Le linn réimeas an chomhrialtais idir Fine Gael agus an Lucht Oibre, ó am go ham labhair Seán Kyne óna cúlbhinsí i mbealach nach raibh ag tíoct go hiomlán le leagan amach an rialtais. Ach, mar a dúirt sé liom san agallamh, caithfidh sé a bheith níos cúramaí anois.

An tAire Stáit Seán Kyne, TD, atá freagrach as Gnóthai Gaeltachta, ag oscailt Oireachtas Chois Fharraige na bliana seo

“Uaireanta ní bhíonn an intinn chéanna agam le chuile dhuine sa rialtas ach beidh mé in ann m’intinn a léiriú ag cruinniú den Pháirtí Parlaiminteach.”

Tá Roinn na Gaeltachta faoi chúram Sheán Kyne. D’fhiafraigh mé dhó céard a chiallaigh an Ghaeltacht dhó.

“Is áit é atá difriúil ón gcuid eile den tír, áit fíor-Ghaelach le teanga náisiúnta [á úsáid ann], le cultúr difriúil agus tá ról tábhachtach ag an stát ina láidriú.”

Polasaí Oideachais Gaeltachta

Nuair a d’fhiafraíos dhó an bhfuil aon smaointe nua aige le dul i ngleic le cruachas na Gaeilge sa Ghaeltacht, leag sé béim mhór ar chúrsaí oideachais agus dúirt sé gur chas sé leis an Aire Oideachais, Richard Bruton, an tseachtain roimhe sin leis an bPolasaí nua Oideachais don Ghaeltacht a phlé.

“Tá siad leis an bplean sin a fhoilsiú i gceann cúpla mí. Bhí mé ag iarraidh labhairt leis faoi [an pholasaí oideachais don Ghaeltacht] agus na pleananna atá aige faoi agus an méid airgid a bheadh ar fáil chun na moltaí a chur i bhfeidhm. An

Forbairt Pobal Teanga Cultúr

Ag obair ar son phobal na Gaeltachta agus na Gaeilge

Na Forbacha
Co. na Gaillimhe
T: 091 503100
F: 091 503101

www.udaras.ie
eolas@udaras.ie

Lean muid ar:

Údarás na Gaeltachta

Clódóirí CL Print

Casla & 091 506 597 info@clprint.ie www.clprint.ie
Maigh Cuilinn 091 556 493 clprintmoycullen@gmail.com

- Seastáin & Comharthaí Taobh Amuigh
- Clóbhualadh Trádálach • Dearadh Idirlín
- Seirbhís Sciobtha • Comharthaí • Táirgí PVC

córas oideachais do na múinteoirí an príomhrud: más rud é nach bhfuil chuile mhúinteoir líofa sa Ghaeltacht, cén seans a bheidh ag na páistí nach bhfuil aon Ghaeilge ag a dtuismitheoirí?”

B’shin tús Lúnasa. Níl an plean foilsithe fós ach á chur ar an méar fhada.

Ach an dtuigeann an tAire Oideachais, Richard Bruton an tábhacht a bhaineann leis an Polasaí Oideachais don Ghaeltacht?

“Bhuel sílim go dtuigeann ach b’fhéidir níos tábhachtaí ná sin, tá daoine sinsearach sa Roinn [Oideachais] a thuigeann cé chomh tábhachtach is atá sé.... Ach mar a deirtear agus mar a dúirt ceann de na hArd-Rúnaithe sa Roinn, is ‘Last Chance Saloon’ é seo. Más rud é nach ndéanann muid na rudaí seo, b’fhéidir go mbeidh deireadh leis an nGhaeltacht mar atá agus sin an fáth ar ullmhaigh muid an plean seo agus caithfimid é a chur i bhfeidhm. Ach le chuile rud teastaíonn airgead agus caithfimid an t-airgead sin a fháil.”

Dar le Seán Kyne, cosnóidh sé €6 nó €7 milliún in aghaidh na bliana an plean a chur i bhfeidhm céim ar chéim.

“Ó thaobh na múinteoirí de, caithfimid an próiseas earcaithe a shocrú agus b’fhéidir go gcaithfimid cead a fháil ó na ceardchumainn.”

An mbeidh na ceardchumainn mhúinteoireachta sásta glacadh le painéal de mhúinteoirí atá líofa sa Ghaeilge a chur le chéile, as a gcaithfí múinteoirí a roghnú do scoileanna sa Ghaeltacht?

Pleanáil Teanga

I bhfianaise go mbeidh trí nó ceithre cinn de na pleananna teanga réitithe roimh dheireadh na bliana, d’ardaíos an cheist leis an mó airgid a bheas ar fáil an chéad bhliain eile leis na pleananna sin a chur i bhfeidhm? Dúirt sé go mbraitheann sé ar na moltaí a bheas sna pleananna.

“Mar shampla, sa gCeathrú Rua, tá áiseanna acu ansin ó thaobh na teanga de, ó thaobh an phobail de. B’fhéidir nach dteastódh an méid céanna (infheistíocht) ansin is a theastódh sa Spidéal, áit a bhfuil fadhbanna ó thaobh áiseanna pobail.”

Thug sé le fios go mbeidh an t-airgead chun na pleananna a réiteach agus a chur i bhfeidhm “ag tíocht ó bhuiséad an Údaráis”.

“Phléigh muid é sin le Heather Humphreys, nuair a bhí sí sna Forbacha agus tá sé luaithe cheana féin go dteastaíonn níos mó airgid ón Údarás”.

Ní raibh an tAire Stáit in ann a dhearbhuí go mbeadh a dhóthain airgid curtha ar fáil don Údarás le pleananna teanga a chur i bhfeidhm. An amhlaidh go mbeidh airgid á chur ar fáil an chéad bhliain eile le pleananna teanga a ullmhú do cheantair oifigiúla Gaeltachta nach bhfuil aon Gaeilge iontu arbh fhiú trácht air, agus nach mbeidh a dhóthain airgid sa chiste leis na pleananna teanga atá réitithe a chur i bhfeidhm? An amhlaidh go bhféadfaí a rá le Cois Fharraige, mar shampla, nach bhfuil aon airgead ann leis an bplean teanga atá réitithe agaibh a chur i bhfeidhm mar go bhfuil an t-airgead sa gciste idithe ag réiteach pleananna teanga i gCnoc na Cathrach, Tír Oileáin agus Baile Cláir na Gaillimhe?

Teorannacha na Gaeltachta

D’inis mé don Aire Stáit go raibh 16% de dhaonra na Gaeltachta oifigiúla, ina gcónaí i gCathair na Gaillimhe, do réir an Daonáirimh is deireanaí a tógadh. Nach bhfuil sé in am deireadh a chur leis an gcur i gcéill seo, le go bhféadfaí pleanáil cheart a dhéanamh sna ceantair ina bhfuil an Gaeilge fós á úsáid.

“Bhuel, níl aon athrú ar na mapaí ó 1956 nuair a bunaíodh Roinn na Gaeltachta. Tá tú ceart ó thaobh an daonra de agus an méid daoine atá ina gcónaí i gCnoc na Cathrach agus in áiteacha mar Mhionlach, Tír Oileáin atá sa Ghaeltacht mar gheall go raibh talamh sa Ghaeltacht i 1956. Agus sin ceann de na fáthanna nach bhfuil mórán céille, im’ thuairim pearsanta, dul ar aghaidh le toghchán díreach d’Údarás [na Gaeltachta]. Tá sé ceart go leor ag Bearna, nó an Cheathrú Rua nó Cois Fharraige ach im’ thuairim níl mórán céille [vótaí a bheith ag daoine i gCnoc na Cathrach] cé go bhfuil siad sa Ghaeltacht....”

Mheabhraigh mé dhó gur caitheadh go leor airgid stáit ar an Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch (2007) le critéar a leagan do cheantar le haitheantas Gaeltachta.

“Seachas dul amach agus na mapaí a athrú agus Maigh Chuilinn, nó Bearna nó Eanach Cuain, nó Baile an Chláir a chur amach as an nGaeltacht, thug muid seans do na pobail seo plean a chur le chéile, infheistíocht a dhéanamh chun an Ghaeilge a chur chun cinn agus má dhiúltaíonn siad, bhuel sin é. Beidh orthu imeacht as an nGaeltacht.”

Ach nach é firinne an scéil nach bhfuil aon Ghaeilge in úsáid in Eanach Cuain ná i mBaile an Chláir, i measc an phobail?

“Gan na ceantair sórt laga (seo), ní bheadh sa Ghaeltacht ach daonra an-bheag”, an freagra a bhí aige.

Scéim Labhairt na Gaeilge

Tharraing mé aníos Scéim Labhairt na Gaeilge, ar tháinig deireadh léi i 2011. Dúradh ag an am go gcuirfí scéim eile fiúntach ina háit ach níor cuireadh. Chuireas ceist an mbeadh sé sásta féachaint an bhféadfaí scéim nua labhairt na Gaeilge a thionscnamh ar mhaithe leis an bpleanáil teanga?

“Bhuel caithfidh muid breathnú ar chuile rud. Tá daoine ag iarraidh scéim na mbóithre áise a thabhairt ar ais agus go mbeadh deontas le tithe a thógáil agus rudaí mar sin.”

Ach nuair a mheabhraigh mé dhó gur bhain Scéim Labhairt na Gaeilge go díreach leis an teanga ghéill sé beagáinín.

“Má chabhraíonn sé leis an Stráitéis [20 Bliain don Ghaeilge], chun an stráitéis a chur i bhfeidhm, caithfimid smaoineamh air” a dúirt sé, “agus sin é mo thuairim pearsanta”.

Scéimeanna Tithíochta

Mheabhraigh mé dhó go raibh go leor cumhachtaí ag a Roinn maidir le tithíocht sa Ghaeltacht, ach in ainneoin na gcumhachtaí sin a bheith ag a Roinn creideann an tAire Stáit gurb í an Chomhairle Chontae atá freagrach as tithíocht sa Ghaeltacht. Meabhraigh sé dom gurbh iad Fianna Fáil a chuir deireadh leis na scéimeanna tithíochta a bhíodh ag Roinn na Gaeltachta, a thug buntáiste do chainteoirí Gaeilge sa

Ghaeltacht.

“Faoi láthair níl pleananna againn iad a thabhairt ar ais” a dúirt sé liom.

Luaigh sé Clúid, an eagraíocht atá le go leor tithe sóisialta a chur ar fáil sa Spidéal agus chuireas os a chomhair an inni atá ann, go bhféadfadh scéim tithíochta, mar atá beartaithe ag Clúid, an buille marfach a thabhairt don Ghaeilge sa Spidéal, is é sin mura gcuirtear cúrsaí teanga san áireamh. Is faoin gComhairle Chontae a bheas sé daoine a roghnú le dul ag cónaí sna tithe atá á réiteach ag Clúid i mBaile an tSagairt agus creideann Seán Kyne go mbeidh ar an gComhairle Chontae cúrsaí teanga a chur san áireamh.

“Tá ról ag an gComhairle Chontae chun an Ghaeilge agus an Ghaeltacht a choimeád agus tá alt i bPlean an Chontae ina thaobh sin....Tá a fhios agam go bhfuil siad [An Chomhairle Chontae] ag plé faoi láthair le Clúid sa Spidéal agus b’fhéidir go gcaithfidh obair a dhéanamh ó thaobh an liosta sa Spidéal.... Sin ráite, más rud é go bhfuil daoine ina gcónaí faoi láthair sa Spidéal nó thart ar an Spidéal nó sa cheantar sin agus go bhfuil a bpáistí ag freastal ar scoil [áitiúil], fiú mura bhfuil Gaeilge ag na tuismitheoirí níor cheart iad a choinneáil amach.”

Údarás na Gaeltachta

Dúirt mé leis gur cheap mé nach raibh an oiread ar bun ag Údarás na Gaeltachta i gcomparáid le Gaeltarra Éireann sna seachtóidí, a bhí in ann talamh a cheannach agus suíomhanna a dhíol do dhaoine sa Ghaeltacht. Creideann an tAire Stáit gur eacnamaíocht na Gaeltachta an príomhchúram atá ar Údarás na Gaeltachta mar aon le postanna a chruthú. Ach admhaíonn sé go bhféadfaí níos mó a dhéanamh ach an t-airgead a bheith ag an Údarás.

“Sé an rud a theastaíonn ná breis airgid... tá fadhbanna ó thaobh an struchtúir chomh maith. Tá a lán daoine sinsearacha, a bheidh ag dul amach ar phinsean, agus tá a lán daoine ag fáil pinsin faoi láthair agus caithfidh an t-airgead sin a fháil ón mbuiséad....Tá thart ar leath den airgead ó thaobh pá ag dul ag na daoine atá amuigh ar phinsean. Sin ceann de na fadhbanna.”

Acht na dTeangacha Oifigiúla

Maidir le hAcht na dTeangacha Oifigiúla, d’admhaigh sé go

raibh an bille leasaithe réidh le foilsiú ach nach bhfuil sé sásta dul ar aghaidh leis.

“Sílim go mbeidh mé ag cur an bhille sin ar ais chuig an gComhchoiste Gaeilge, atá ag an Dáil, chun é a phlé nó chun rudaí a mholadh.”

Tá Roinn na Gaeltachta ag plé leis an mbille leasaithe le cúig bliana anois agus is beag dul chun cinn atá déanta. Idir an dá linn, tá roinnt comhlachtaí poiblí bunaithe ó 2003 nach dtagann faoin reachtaíocht, Uisce Éireann mar shampla. Ní thógfadh sé ach Ionstraim Reachtuil comhlacht poiblí ar nós Uisce Éireann a thabhairt isteach faoin mbille.

“Tá ’fhios agam go bhfuil an chumhacht agam ó thaobh an Achta atá ann faoi láthair, é sin a dhéanamh,” a dúirt sé liom ach go gcaithfidh sé é sin a phlé leis an Taoiseach i dtosach.

A Liosta le bheith Déanta

Ag tíocht chun deireadh an agallaimh chuireas ceist air faoi céard ar mhaith leis a bheith bainte amach aige, dá mbeadh sé in Aire Stáit Ghaeltachta ar feadh 3 bliana. Seo a leanas na príomhrudaí a luaigh sé:

- Go mbeadh Acht na dTeangacha [leasaithe] agus daoine sásta leis.
- Go mbeadh an-dul chun cinn ann ó thaobh na Stráitéise 20 Bliain.
- Go mbeadh na pleananna teanga críochnaithe
- Go mbeadh airgead sa bhuiséad chun na pleananna a chur i bhfeidhm agus
- Go mbeadh airgead ag Údarás na Gaeltachta chun níos mó a dhéanamh ar son na teanga agus ar son eacnamaíocht na gceantar Gaeltachta.

“Beidh mé in ann níos mó a dhéanamh le níos mó airgid. Beidh mé an-sásta deontas a chur amach chun rudaí a thógáil agus chun áiseanna níos fearr a chur ar fáil. Tá na scoileanna Gaeltachta fiorthábhachtach ó thaobh na teanga de agus ó thaobh eacnamaíocht an cheantair freisin. B’fhéidir go gcaithfidh breathnú ar bhreis airgid [a chur ar fáil] do na mná tí chun [scoláirí] ó choláistí Gaeilge a choimeád agus rudaí mar sin.”

Ní beag an méid sin le déanamh sna trí bhliain atá romhainn. Inseoidh an aimsir cé mar a éireoidh leis. ○

Nioclás Ó Conchubhair Teo
Homevalue

Casla, Gaillimh

Teil: 091-506111 Facs: 091-506044
ephost: nicholasoc@eircom.net
www.nioclase.ie

ÁBHAR TITHÍOCHTA • EARRAÍ CRUA • TEAS & PLUIMÉIREACHT
SEOMRAÍ FOLCTHA • CUISNEOIRÍ & INNILL NÍOCHÁIN
SOLAS • PÉINT • LÁRIONAD GAIRDÍN